

KAJAANI

Rantapuisto

Kaukolämpötöiden arkeologinen valvonta 27.5.2013

AKDG3231:7

KULTTUURINTUTKIJAIN OSUUSKUNTA AURA

Ville Hakamäki

2013

Tiivistelmä

Kajaanin Rantapuistossa suoritettiin kaukolämpöputken asentamiseen liittyvien kaivutöiden arkeologinen valvonta 27.5.2013. Valvonnan aikana puiston poikki kaivettiin liki 70 m kaivanto, jonka maaperä osoittautui kuitenkin suurelta osin modernin ihmistoiminnan sekoittamaksi. Näin ollen valvonnan aikana ei tavattu arkeologisesti kiinnostavia rakenteita tai vanhempia kulttuurikerroksia. Löytöinä havaittiin jonkin verran piiposliinia sekä lasia, mutta näitä ei kuitenkaan katsottu aiheelliseksi ottaa talteen. Kaivannon stratigrafia dokumentoitiin säilyneiltä osin valokuvaamalla sekä piirtäen.

Peruskarttaote. Valvottu alue merkitty ympyrällä. Lisäykset: V. Hakamäki 29. toukokuuta 2013.

SISÄLLYSLUETTELO

ARKISTO JA REKISTERITIEDOT	1
JOHDANTO	2
RANTAPUISTON HISTORIAA	2
ARKEOLOGISIA TUTKIMUKSIA RANTAPUISTOSSA JA LÄHIALUEILLA	3
TUTKIMUSMENETELMÄT	4
VALVONNAN KULKU	4
YHTEENVETO	6
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	7
KUVALUETTELO	8
PIIRROKSET	9

ARKISTO JA REKISTERITIEDOT

Kaupunki/Kunta:	Kajaani
Tutkimusalue:	Rantapuisto (Kajaanin vanha asemakaava-alue, 1000007476)
Tutkimuksen laatu:	Kaupunkiarkeologinen valvonta
Kohteen ajoitus:	1800–1900-luvut
Peruskarttalehti:	PK 3431 12 Kajaani
Koordinaatit (ETRS-TM35FIN):	Kaivannon alku (Brahenkatu) P=7122437 I=535595 Z= n. 139 Kaivannon loppu (Kajaanijoen ranta) P7122531 I=535646 Z= n. 132
Maanomistaja:	Kajaanin kaupunki
Tutkimuslaitos:	Kulttuuritutkijain osuuskunta Aura
Tutkimuslupa:	20.5.2013, MV/62/05.04.01.02/2013
Valvoja:	FM Ville Hakamäki
Kenttätyöaika:	27.5.2013
Tutkitun alueen laajuus:	n. 136 m ²
Tutkimusten kustantaja:	Kajaanin Lämpö Oy
Budjetti:	n. 5000 €
Löydöt:	-
Digikuvat:	AKDG3231: 1–15
Aiemmat tutkimukset:	Teemu Mökkönen, kaupunkiarkeologinen inventointi 2001. Marika Hyttinen, valvonta 2007. Samuel Vaneekhout, valvonta 2012.
Raportin sivumäärä:	5
Liitteet:	3
Alkuperäisen raportin säilytyspaikka:	Museoviraston arkeologinen keskusarkisto. Helsinki.
Kopiot:	Kainuun Museo, Kajaanin Lämpö Oy, Kulttuurintutkijan osuuskunta Aura

1. JOHDANTO

Kajaanin Rantapuiston (Kajaanin vanha asemakaava-alue, 1000007476) suoritettiin kaukolämpöputken kaivutöihin liittyvä arkeologinen valvonta 27.5.2013. Rantapuisto on vuoden 2001 kaupunkiarkeologisessa inventoinnissa määritelty I-luokan muinaisjäännösalueeksi, siis sellaiseksi, jossa on todennäköisesti säilyneitä kulttuurikerroksia. Näitä alueita koskevat kaivutyöt on Muinaismuistolain nojalla aina suoritettava arkeologin valvonnassa. Valvonnan suorittamisesta vastasi FM Ville Hakamäki tutkimusapulaisena toimiessa HuK Aki Hakonen. Työn tilasi Kajaanin lämpö Oy.

Valvonnan kuluessa Rantapuistoon, Eino Leinon muistomerkin sekä Koivukosken voimalaitoksen väliselle alueelle kaivettiin kaiken kaikkiaan liki 70 m mittainen, kaksi metriä leveä kaivanto. Kaivannon syvyys oli keskimääri 1,3 m. Laajahkosta, koko puistoalueen lävistävästä kaivannosta huolimatta valvonnan aikana ei tavattu selviä rakenteita tai vanhempia kulttuurikerroksia. Esinelöytöinä havaittiin muun muassa muutamia melko tuoreita piiposliinin kappaleita, lasin sirpaleita sekä yksi epämääräinen rautaesine. Löytöjä ei katsottu aiheelliseksi tallettaa. Valvonnan aikana saatettiin kuitenkin todeta että puiston aluetta on kaivettu ahkerasti aiemminkin sillä kaivettava alue ristesii useaan otteeseen modernien sähkö ja puhelinkaapeleitten sekä viemärien kanssa. Näiden modernien ilmiöiden vuoksi valvottavan alueen maakerrokset olivat suurelta osin sekoittuneet ja selkeä stratigrafia saatettiin havaita ainoastaan muutamassa kohdassa.

Oulussa, 28. kesäkuuta 2013

FM Ville Hakamäki

Valvoja

2. RANTAPUISTON HISTORIAA

Kajaanin Rantapuiston historia on sidottavissa läheisen Kajaanin linnan historiaan ja yhdessä ne muodostavat ns. Kajaaninjoen historiallisen kokonaisuuden (Mökkönen 2001). Kajaanin linnan rakentaminen aloitettiin Kaarle IX:n käskystä 1604, mutta se valmistui lopullisesti vasta Pietari Brahen kaudella 1661–1666. Historiansa aikana linna on toiminut puolustusvarustuksena, vankilana sekä jo mainitun Pietari Brahen virka-asuntona tämän vapaaherrakautena. Vuonna 1700 puhjennut Suuri Pohjan Sota ja sitä seurannut Isoviha koituivat lopulta Kajaanin linnan kohtaloksi – venäläiset ryöstivät ja räjäyttivät rakennuksen maaliskuussa 1716, samalla polttaen myös ympäröivän kaupungin (Gardberg & Welin 2000: 130–133; Gardberg 2002: 68–71).

Rantapuiston alueella tiedetään olleen rakennuskantaa viimeistään 1650-luvulta lähtien. Vuoden 1659 (Kuva 1) kartan perusteella Rantapuiston alueella on sijainnut paitsi puinen silta Linnasaareen, myös linnaan liittyviä aittarakennuksia. 1700-luvulle tultaessa (Kuva 2) voidaan alueella yhä todeta muutamia, mahdollisesti Kajaanin linnaan liittyviä rakennuksia, mutta myös osa kaupungin tonteista jatkuu rantapuiston alueelle. Vanhoissa kartoissa esiintyvää rakennuskantaa lukuun ottamatta puisto on kuitenkin ollut suurelta osin viljelysmaata ja niittyä. Rantapuiston pohjoispuolella olevassa Ämmänkoskessa sijaitti

1800-luvulla vesisaha, jota uusittiin 1877. Laitoksen tuottaman sahausjätteen käsittelyä varten yhtiö katsoi tarpeelliseksi rakentaa polttouunin, joka saikin rakennusluvan 1881. Sahan toiminta kuitenkin loppui melko pian tämän jälkeen, viimeistään 1900-luvun alussa. Sahan savupiippu kaadettiin, mutta muut rakennukset jätettiin paikalleen laitoksen vesimyllyn 1906 tulipaloon saakka. Tuolloin myös muut rakennukset purettiin (Ahonen 1961: 354–356). Samoihin aikoihin ajoittuu myös Rantapuiston synty, sillä päätös puiston perustamisesta tehtiin 1891. Puiston täyttömaana käytettiin muun muassa Kajaanin linnan irtonaisia rakennekiviä (Ahonen 1961: 396–397).

Huomioitavaa on myös rantaviivan siirtyminen puiston alueella. Vuoden 1659 kartan perusteella rantaviiva on tuolloin sijoittunut kutakuinkin Eino Leinon muistomerkin paikkeilla kun taas satakunta vuotta myöhemmin 1764 ranta on asettunut jo varsin lähelle nykyistä. Nykyisellä paikallaan ranta on viimeistään 1800-luvun alusta lähtien (Mökkönen 2001).

Kuvat 1. Vuoden 1659 kartta asemituna Kajaanin nykyisen asemakaavan päälle. Rakennukset merkitty vaalean punaisella ja rantaviiva sinisellä (Mökkönen 2001: Liite 3.1.)

Kuva 2. Vuoden 1764 kartta asemituna Kajaanin nykyisen asemakaavan päälle. Korttelialueet merkitty tumman vihreällä. Keltainen ja vaalean vihreä ovat peltoja/niittyjä (Mökkönen 2001: 3.2.).

3. ARKEOLOGISIA TUTKIMUKSIA RANTAPUISTOSSA JA LÄHIALUEILLA

Rantapuiston läheisyydessä suoritettavat arkeologiset tutkimukset ovat pääsääntöisesti rajoittuneet Kajaanin linnaan, jota on tutkittu koekaivauksin ja kartoituksin vuodesta 2000 saakka. Rantapuiston alueella arkeologisia kaivauksia ei ole tähän päivään mennessä suoritettu, mutta alueella tehtyjä kunnostus- ja

uudistamistöitä on valvottu arkeologien toimesta vuosina 2007 sekä 2012 (Hyttinen 2008; Vaneeckhout 2012). Näissä valvonnoissa ei ole tavattu 1600 ja 1700-luvuille ajoittuvia kerrostumia, joskin vuonna 2007 alueelta dokumentoitiin muutamia, mahdollisesti 1800-luvulle ajoittuvia rakenteita. Näiden vuoden 2001 kaupunkiarkeologinen inventointi käsitti myös Rantapuiston alueen. Yksityiskohtainen luettelo Rantapuiston ja sen lähialueiden arkeologisista kenttätöistä on nähtävissä kyseisessä inventointiraportissa (Mökkönen 2001; ks. myös Hyttinen 2008).

4. TUTKIMUSMENETELMÄT

Vuoden 2013 valvonta suoritettiin 27.5. Työmaalla työskenteli yksi kaivinkone, joka havainnoinnin helpottamiseksi poisti maata kerroksittain. Tämä osoittautui tehokkaaksi menetelmäksi, sillä maaperä oli muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta suhteellisen kivetöntä. Mielenkiintoisia kohtia tutkittiin lähemmin käyttäen avuksi lapioita sekä kaivauslastoja. Kaivantoa dokumentoitiin valokuvaamalla (digi) ja piirtämällä, keskittyen erityisesti niihin kohtiin, joissa stratigrafia saatettiin havaita. Valvonnan päätteeksi kaivannon rajat mitattiin paikalleen Trimble R8 RTK-GPS –vastaanottimella, jolla myös mitattavien pisteiden korkeus merenpinnasta saatiin tarkasti dokumentoitua. Mittaukset suoritettiin ETRS-TM35FIN järjestelmässä noin viiden metrin välein. Vähäiseksi jääneitä löytöjä ei katsottu tarpeelliseksi kerätä talteen.

5. VALVONNAN KULKU

Valvonnan aikana Rantapuiston poikki kaivettiin kaukolämpöputkea varten L-kirjainta muistuttava, koillis-lounais-suuntainen oja (ks. Piirros 1). Ojan leveys oli noin kaksi m, syvyyden vaihdellessa 1,2 ja 1,4 m välillä. Kaivannon pitkän sivun pituus oli 64 m ja aivan Kajaanijoen rannassa sijainneen lyhemmän noin 4 m. Valvonnan alkaessa alueelta oli poistettu yksi suurehko koivun kanto ja paikalla oli nähtävissä matala, noin 3x3 m kuoppa. Kuopassa ei muutamia tiilimurskan kappaleita lukuun ottamatta ollut nähtävissä löytöjä. Kaivutyötä jatkettiin koneellisesti puiston halki kohti Kajaanijoen rantaa. Kaivun aikana katkaistiin kaksi puistossa kulkevaa tielinjaa sekä sivutettiin liki kymmenen modernia kaivantoa (mm. sähkökaapelikaivantoja). Kaikissa tapauksissa modernien kaivantojen ympäristö oli kaivettu kauttaaltaan ja täytetty sitten hiekalla, eikä valvonta näiden osalta ollut tarpeen.

Kaivannon alussa, noin 12 m rantaan päin havaittiin tummanruskea likamaa sekä kohtalainen määrä punatiiltä. Myös valtaosa valvonnan löydöistä (keramiikka, lasi) havaittiin kyseisissä kohdassa. Tiilimurska ja löydöt jatkuivat kaakkoisprofiiliin. Vuoden 1764 kartasta (Kuva 2) käy ilmi, että juuri tällä kohtaa kaivanto on lähinnä vuoden 2001 inventoinnissa todettua korttelialuetta, joka on sijainnut aivan kaivannon kaakkoispuolella. Tumma likamaakerros saattaa siis liittyä tähän korttelialueeseen, joskaan asiaa ei tässä vaiheessa voidakaan todistaa löytöjenkin viitatessa 1700-lukua huomattavasti nuorempaan toimintaan. Rakenteita kohdasta ei havaittu.

Selkeitä kerroksia tavattiin valvonnan aikana käytännössä kahdesta kohtaa. *Profiili 1* (Kuva 4) sijaitsi n. 40 m päässä kaivannon alkupisteestä rantaa kohti. Pintakerroksen jälkeen esiintyi ohut kerros hiekkaa, jonka alla oli nähtävissä noin 20 cm paksuinen tumman maan kerros, joka liittyy alueen pelto/niittyvaiheeseen. Välittömästi tämän jälkeen havaittiin tiivis pohjasavikerros. Kyseisestä kohdasta ei tavattu löytöjä tai rakenteita. *Profiili 2* sijaitsi n. 31 m päässä kaivannon alkupisteestä. Profiilin puhdistuksen yhteydessä havaittiin pohjasaveen saakka yltävä kuoppamainen ilmiö, jonka ikään oli kuitenkin hankala arvioida. Ilmiö

havaittiin melko syvältä, pintakerroksen, sekä sekoittuneen, soran- ja kivensekaisen kerroksen alta, joten aivan viimeaikaisesta kaivannosta tuskin on kyse. Kyseinen ilmiö dokumentoitiin sekä valokuvaamalla, että piirtäen (Kuva 3, piirros 2). Löytöjä tai rakenteita ei tavattu.

Näiden lisäksi aivan kaivannon lopusta, Kajaanijoen rannalta, tavattiin yhden neliömetrin alalta epämääräinen joukko punatiilen kappaleita, sekä betonisia viemäriputkia, joiden rakenteellisuutta oli hankala todeta. Kyseessä oli todennäköisesti melko tuore ilmiö, sillä tiilten seassa havaittiin moderneja esinelöytöjä, mm. Alkon logolla varustettu pullon korkki. Ilmiö dokumentoitiin valokuvaamalla. Kaivanto saatiin pian tämän jälkeen päätökseensä, eikä valvonnalle enää nähty tarvetta.

Kuva 3. Profiili 2 sekä havaittu kuoppailmiö, AKDG3231: 9. Kuva: V. Hakamäki.

Kuva 4. Profiili 1: n maakerrokset, AKDG3231: 11. Kuva: V. Hakamäki.

6. YHTEENVETO

Kajaanin Rantapuiston valvonnassa ei tullut esille arkeologisesti kiinnostavia rakenteita. Löytöinä havaittiin muutamia suhteellisen nuoria piiposliinin kappaleita, mutta näitä ei katsottu aiheelliseksi kerätä talteen. Kaiken kaikkiaan kaivettu alue oli suurimmaksi osaksi modernin ihmistoiminnan häiritsemää, eikä selvää stratigrafiaa kyetty muutamaa kohtaa lukuun ottamatta havaitsemaan. Kuitenkin kaivannon alkupäässä havaittu likaisen ruskea maa saattaa viitata valvotun alueen kaakkoispuolella 1700-luvun lopusta sijainneeseen korttelialueeseen. Näin ollen ainakin tällä kohtaa suoritettavat kaivutyöt tulee vastaisuudessakin suorittaa arkeologin valvonnassa.

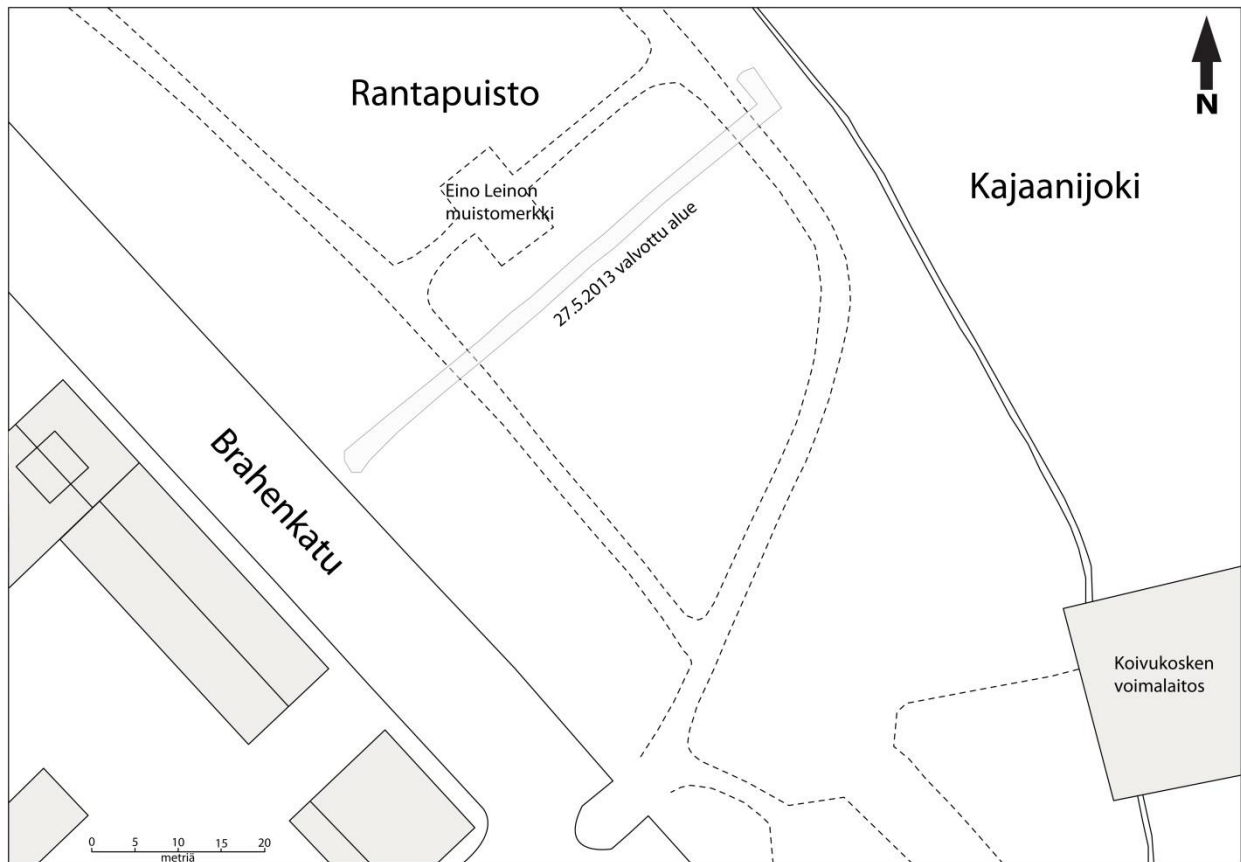
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Ahonen 1961. Ahonen, F. *Kajaanin historia III. Vv. 1810–1905*. Kajaani: Kainuun Sanomien kirjapaino.
- Cardberg 2002. Cardberg, C.J. *Kivestä ja puusta: Suomen keskiaikaisia linnoja, kartanoita ja kirkkoja*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Cardberg & Welin 2000. Cardberg C.J. & Welin P.O. *Suomen keskiaikaiset linnat*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Hyttinen 2008. Hyttinen, M. *Kajaani, Rantapuisto 2007 (RP-07): Puiston kunnostuksen ja kaivutöiden arkeologinen valvonta 28.8–4.9., 21.9. ja 23.9.2007*. MV/RH 2008.
- Mökkönen 2001. Mökkönen, T. *Kajaani – Kajana: Kaupunkiarkeologinen inventointi*. MV/RH 2001.
- Vaneckhout 2012 Vaneckhout, S. Kajaani, Rantapuisto: Konekaivauksen valvonta. Joulukuu 2012. Kulttuurintutkijan Osuuskunta Aura.

KUVALUETTELO

Pää- ja alanumero	Tyyppi	Kohde	Päivämäärä	Aihe	Suunta	Kuvaaja
AKDG3231:1	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	kaivannon alku ennen töiden aloittamista	pohjoiseen	V. Hakamäki
AKDG3231:2	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	yleiskuva	etelään	V. Hakamäki
AKDG3231:3	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	yleiskuva	länteen	V. Hakamäki
AKDG3231:4	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	kaivannon alku	pohjoiseen	V. Hakamäki
AKDG3231:5	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	profiili kaivannon alkupäästä	länteen	V. Hakamäki
AKDG3231:6	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	löytöjä profiilissa kaivannon alkupäässä	itään	V. Hakamäki
AKDG3231:7	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	työkuva	etelään	V. Hakamäki
AKDG3231:8	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	stratigrafia ojan keskivaiheilla (profiili 2)	länteen	V. Hakamäki
AKDG3231:9	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	profiili 2, kuoppa	länteen	V. Hakamäki
AKDG3231:10	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	kaivannon pohjaa ja moderneja sähkökaapeleita	pohjoiseen	V. Hakamäki
AKDG3231:11	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	stratigrafia kaivannon keskivaiheilla (profiili 1)	länteen	V. Hakamäki
AKDG3231:12	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	yleiskuva kaivannon lähestyessä loppuaan	pohjoiseen	V. Hakamäki
AKDG3231:13	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	tiiliä kaivannon pohjoisosan profiilissa	pohjoiseen	V. Hakamäki
AKDG3231:14	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	kaivannon pohjoisosa valmiina	itään	V. Hakamäki
AKDG3231:15	digi	Kajaani, Rantapuisto	27.5.2013	yleiskuva valvonnan päättyessä	etelään	V. Hakamäki

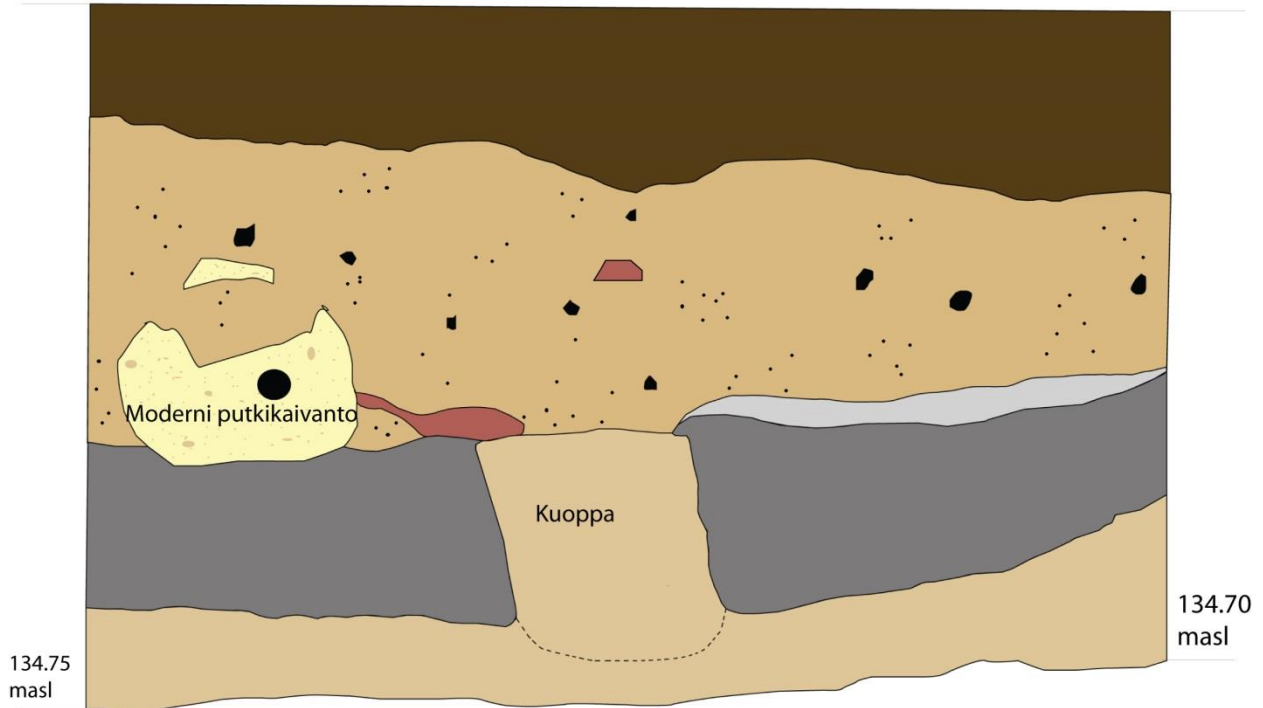
PIIRROKSET

PIIRROS 1. Kajaanin rantapuiston yleiskartta. Valvottu alue merkitty vaalean harmaalla. Piirros: V. Hakamäki.

136.03 masl

135.92 masl

Kajaani Rantapuisto V. Hakamäki 2013	PROFIILI 2 Kaivannon luoteisprofiili sekä havaittu kuoppa
Mittausdokumentointi V. Hakamäki 27.5.2013	Museoviraston arkeologinen keskusarkisto
	PIIRROS 2
Puhtaaksipiirto: V. Hakamäki	1:20

